

Cavallers, Va de Bo...

Construït sobre una vinya, es calcula que el trinquet de Bétera tindria 100 anys quan el varen assolar.

Manat fer pel "tio Pedralba", un home de València amb família a Bétera, va ser adquirit per Paco "el tio Panera", després va passar a mans de Manolo "el de la Bofa" per acabar en 1964 sent propietat d'Alberto Yuste, pare d'Alberto, l'últim propietari, qui acabaria tancant portes a finals de l'any 2000.

Per a aquells que mai l'han vist, intentarem donar una visió amplia del que era i del que hi passava.

El trinquet de Bétera era un recinte tancat en forma de rectangle, un poc més ample que els habituals, tenia 10'50 metres de paret a paret, fent-ne 8 l'amplària del terreny de joc i 53 metres de llargària.

Les quatre parets que el delimitaven prenen part en el joc, les més curtes rebien el nom de rebots mentre que els dos murs més llargs s'anomenaven muralles, estos tenien d'alçària aproximada l'equivalent a l'amplària del trinquet, encara que esta alçària fou augmentada mitjançant la col·locació de bastidors de tela metàl·lica per impedir el llançament de pilotes fora.

La corda dividia el trinquet en dues parts iguals, d'una part de la corda quedava el dau i de l'altra el rest, i als rebots d'estes estava el tamborí, una mena de xamfró d'uns vint centímetres d'altura i un angle de 45 graus, que tenia la missió de matar l'angle format pel frontó i el sòl del trinquet, oferint gran varietat de colps, ja que la pilota que hi entropessava era considerada airfe.

L'escala era una graderia de quatre graons, el primer més alt que els altres, que aprofitaven perquè els espectadors hi pogueren seure preferiblement a la zona del rest, i en partides de molta expectació també es podia utilitzar la zona del dau.

El dau era un quadrilàter, marcat a la paret, d'uns dos metres i mig de costat. Situat sota l'escala, era dins d'ell on es col·locava el jugador que feia el dau. A la dreta del dau, matant l'angle que ocupava la muralla i el rebot, hi havia tres graons i sobre estos, una llotja (anomenada "palquet") sobre la qual penjava el marcador. L'altra llotja estava situada en el rebot del rest, travessant el trinquet a l'ampla.

La pedra de ferir era una llosa col·locada a un metre davant de la corda dins del camp del dau, on el feridor botava la pilota abans de ferir.

Les partides professionals es jugaven divendres de vesprada i diumenges pel matí. En festes se celebrava el Trofeu d'agost, on durant 10 dies passaven pel trinquet de Bétera els millors professionals de la pilota.

Els jugadors sempre vestien de blanc i es distingien entre rojos i blaus, segons la faixa diferenciadora que portaven, identificant l'equip al que pertanyien. La faixa roja era portada per l'equip considerat superior o amb una major experiència, mentre que l'altre portava la blava. De la mateixa manera sempre que jugava una parella contra un trio, la parella duia, lògicament, la faixa roja ja que per algun motiu era capaç de fer front a un equip de tres jugadors.

La peça més important de la indumentària del jugador era el guant. Eren de pell de corder, no tenien dits i només cobrien les articulacions de la mà i una part del palmell. Davall del guant, com la protecció no era suficient es col·locaven un tros de carta de la baralla, un tros d'esponja, cona de cansalada seca, i fins i tot algun jugador, un duro embolicat en un retall de tela i que, amb unes vetes, es lligaven

tot el conjunt en una operació de gran habilitat, utilitzant les dents per a poder lligar-se-les.

Els jugadors rebien el nom de la posició que ocupaven en el terreny de joc dins del seu equip. Estos eren rest, mitger i punter.

El rest era qui duia, normalment, el pes de la partida, el jugador que en els moments de dificultat s'havia d'emprar més a fons, havia de dominar tots els secrets de les diferents maneres de pegar a la pilota, però sobretot el rebot, és a dir, els colps efectuats després de pegar la pilota a les parets frontals, mentre que el menys utilitzat era la volea. El restador intentava també fer botar la pilota prop de la corda, intentant que la pilota no arribara al rebot, obligant al jugador contrari, d'esta manera, a alçar la pilota i en gran nombre d'ocasions a donar bones pilotes, en trobar dificultats per a restar-la. El rest, també rebia el nom d'escalater, ja que era ell qui jugava les pilotes caigudes de l'escala.

Per Bétera han passat els restos més populars i gloriosos de la pilota valenciana al llarg del temps, a finals dels anys 30 i durant els anys 40 destacava per damunt de tots Quart (Albert Arnal), nascut a Serra era un jugador alt i corpulent, amb una potència tal que les pilotes de vaqueta d'aleshores (de 32 grams) arribaven fàcilment a les galeries, va tindre com a adversari en el rest a Pepet de Ullria, encara que fins l'aparició de Juliet no tingué rival a la seua altura. Juliet (Julio Palau d'Alginet) destacava per la destresa que tenia en col·locar-se dins el terreny de joc, d'ell es deia que la pilota sempre li anava a les mans. Els anys 50 i 60 varen vore el rest més maniàtic de tots però amb una gran qualitat tècnica i molta elegància, el Rouvellet (Antonio Reig), qui va fer les millors partides enfrontant-se a Juliet, convertint-se en el número u indiscutible en retirar-se este i fins a l'aparició d'Éusebio. Per aquell temps trobem cares conegudes jugant de pantaló blanc (s'anomenava així el fet de jugar com a professional) com és Alberto, l'últim propietari del trinquet de Bétera, qui era molt valent jugant i tenia un bon colp de bragueta. Els anys 70 marcaren la millor etapa d'Éusebio qui es mantingué en bona forma fins a finals dels 80. Durant les dècades dels 70 i 80 sobreix desmesuradament el Genovés (Paco Cabanes), qui amb un doll de tècnica i un gran esperit competitiu ha arribat a ser considerat pels entesos la figura més rellevant del segle, aconseguint omplir el trinquet de Bétera en cada partida que s'enfrontava amb Éusebio. Ja als 80 és Sarasol qui pren el relleu de Genovés, mantenint-se en forma durant la dècada dels 90.

El mitger, que com diu el seu nom, estava situat enmig del punter i del rest, i que tenia el seu colp fort en la volea. Era un jugador que no necessitava tanta força com l'anterior, però si havia de tindre una major rapidesa i capacitat de reflexos per a pegar a la pilota per dalt, parant-la i rematant quinze. Un altra funció era rematar les pilotes a la galeria o al "palquet". A causa de la seua missió fonamental de parar pilotes impeding que les pilotes aplegaren al rest, la major part d'elles amb molta potència a volea, era el més propens a desmancar-se, és a dir, a lesionar-se el braç.

Sota la corda del trinquet de Bétera s'han passejat mitgers tan coneguts com: Xato Pedreguer, Mora de Moncada i Pepe "lloca" als anys 40. Ruiz de Museros i Xato Carlet (pare) allà pels 50 i ja als anys 60, Hele de Carlet. Durant els anys 70 i 80 jugaren Peris (qui s'esgarrava la camisa en perdre algun tant), Vicent Pataques de Benaguasil i Xato Carlet (fill) entre altres i ja als 90 Sarasol II, Dani, Tato i Grau.

El punter o feridor, la seua missió era fer la punta i ferir, és a dir, defensar les posicions del trinquet més pròximes a la corda i posar la pilota en joc cada quinze. En este jugador no importava tant la força com la destresa per a col·locar les pilotes als amagatalls on no pogueren aplegar els contraris. En els equips de dos jugadors la figura del punter o feridor era assumida pel mitger. De vegades passava que un jugador molt hàbil fent la punta, no era tant bo ferint, i en eixes partides participava un altre jugador que feria i seia, és a dir, que només participava en el moment de ferir.

Conegut de sobra per tots els aficionats trobem a Batiste Rives, fill adoptiu de Bétera, qui va ser molt bon feridor i bon punter, tant que d'ell es diu que després de deixar de jugar, es dedicà a fer de feridor fins que hagué de retirar-se perquè ningun jugador volia que li ferira en contra.

Les pilotes utilitzades al trinquet de Bétera eren les anomenades pilotes de vaqueta, pel fet d'estar confeccionades amb la pell de bou, concretament del bescoll. Eren comprades a un piloter de Bétera, Juan Giner, de qui es conta que feia molt bones pilotes però que mai va voler revelar el seu secret de fabricació, també les portaven de Carcaixent, Catarroja, Casinos i València. La característica de les pilotes depenia molt del piloter que les feia, unes eren més vives, altres més fortes.

La pilota estava feta per huit triangles, que, cosits, formaven l'esfera. El procés de fabricació era complex, d'ell sabem que primerament es prenién huit peces de vaqueta de forma triangular d'un gruix de huit centímetres, que passaven a formar l'envàs i es deixaven en adob fins que l'espessor es reduïa a tres centímetres. Una vegada que el material havia adquirit la dimensió ideal, els huit triangles es cosien manualment amb fil de cànem per la part interior de la pilota, deixant només un foradet per on s'introduïria el farciment de borra. A continuació es pegava la volta a l'envàs, quedant a la part de fora la superfície que finalment havia de quedar a la vista i s'hi introduïa ja el farciment adés esmentat. En acabar de cosir l'orifici que s'havia deixat abans, la pilota quedava totalment esfèrica i ja només haurien de passar uns quants mesos perquè s'eixugara completament, abans que s'hi poguera jugar.

Els veïns de Bétera i els forasters aficionats ocupaven tots els divendres de vesprada i diumenges de matí la zona dedicada al públic, que a més de ser part del terreny de joc, era zona estratègica. Ocupaven, el "pako", la llotgeta, els graons de l'escala de la part del rest, i en cas de molta concurrència, com aquella partida que jugaren Genovés contra Eusebio en el setanta-dos, on hagueren de tancar portes perquè no hi cabia més gent, la part de l'escala del dau, però sempre deixant el lloc precís per a poder picar la pilota en la muralla per a ferir. Els més atrevits ocupaven el lloc més arriscat a l'hora de rebre una pilotada, els banquetes situats sota la corda, on habitualment seia el tio Eulogio (el iaio de Pepe "el de la torre") qui pot ser siga, qui més pilotades haja rebut.

El jutge de la partida era l'home bo (habitualment Camilo "olivera"), era qui tenia tota l'autoritat i responsabilitat dins del recinte de joc amb decisions inapel·lables, estava ajudat per un jutge auxiliar situat al dau (normalment Àngel Bonastre), qui decidia en el moment de ferir. En cas de dubte en una jugada, sempre resolía l'amo del trinquet. L'home bo era també qui, segut davall la corda, cantava els quinze i abans d'haver marcadors al trinquet de Bétera, portava la comptabilitat dels tantos fent muntonets amb xavos.

La partida de pilota, pel que fa a la seua puntuació, estava dividida en 12 jocs o tantos, que es contaven de 5 en 5 fins arribar a 60. Cada un d'estos jocs estava constituït per quatre punts, el tanteig dins d'un joc era:

- Quinze   -Trenta - Val   - Joc o tanto.

Per guanyar un joc, calia tindre dos quinze d'avantatge sobre l'adversari. Si això no es produïa, la partida s'allargava fins que un dels dos equips adquirira un avantatge de dos quinze sobre l'altre. S'anomenava quinze tant al transcurs d'una pilotada com al fet de guanyar-la.

El marxador era la persona encarregada de cantar les travesses o apostes, normalment Pascual el de la Pobla i ajudant-li Pepe "el rullet" i en altres ocasions Alberto el trinqueter. Al llarg de la partida i durant tota ella es realitzaven apostes de tot tipus, uns apostaven per vore qui guanyava la partida, altres apostaven per vore la diferència de jocs que li treia el vencedor al que perdia, també hi havia altres que es jugaven els diners per vore qui guanyava un joc, i fins i tot, es feien apostes al quinze. Les apostes influïen enormement en el desenvolupament de la partida. Si la gent no apostava, la partida era insulsa i no valia res, en canvi quan les apostes eren fortes i hi havia molts diners en joc els jugadors s'esforçaven fins al límit, doncs rebien bones almoines dels guanyadors. Els que més diners apostaven solien seure t

sota la corda, aprofitant el pas dels jugadors d'una part a l'altra per a oferir-los almoïna en cas de guanyar.

I ja tots els elements dins del terreny de joc, començava la partida:

La ferida es realitzava des de la pedra de ferir. El feridor botava la pilota, jugant-la amb el palmell de la mà, la impulsava contra la muralla de l'escala (la paret de la dreta), des d'on obligatòriament, havia de colpejar-la per dalt d'una línia per tal que després de botar en l'escala caiguera dins del dau. El jugador que estava dins del dau, havia de tornar la pilota jugant-la a l'aire, després de botar en l'escala o al primer bot dins del dau, passant-la per damunt de la corda. Tornada la pilota, el joc continuava de forma que els jugadors tornaren sempre la pilota jugant-la a l'aire, al rebot o al primer bot sobre el sòl. Si la pilota tocava la corda es considerava falta de l'equip que l'havia llançada.

Les posicions dels equips canviaven amb cada joc finalitzat, canviant al mateix temps el torn de ferir. Tota pilota que tocava un jugador en qualsevol part del seu cos que no fora la mà era considerada falta del jugador, que perdia el quinze. Si les pilotes llançades a les galeries rebotaven i tornaven a caure, la pilota continuava en joc, a l'igual que ocorria si queien en les escales sent considerades aire i, per tant, la pilota podia botar en l'escala fins que caiguera a terra i donara el primer bot. La pilota es considerava parada, si a la part del rest la pilota que tocava escala quedava aturada pel públic que hi estava assegut.

En cada partida s'estrenaven dues pilotes, que eren triades una per cada equip i que no podien canviar-se en haver jugat un quinze amb elles. En el desenvolupament de la partida es podia canviar de pilota tantes vegades com es volguera. En cada moment de la partida era el jugador del dau qui tenia dret a canviar la pilota, tanmateix sempre havia d'avisar el contrari de la seua intenció i deixar-li la uns moments per provar-la abans de començar.

Però el més important per als aficionats del poble no era el trinquet com a lloc on veure les partides dels professionals, sinó com al seu punt de trobada i reunió, ja que totes les vesprades, llevat de les dels divendres que jugaven els professionals, hi jugaven partides els aficionats.

En fer bon temps s'ajuntaven en el bar Ramón (després bar Dinàmic) o en el mateix trinquet en acabar una partida, i en un moment es desafiaven uns als altres, feien les apostes i de seguida tots al terreny de joc, uns per a jugar i la resta per a veure la partida, en altres ocasions s'organitzaven partides per a un altre dia. De vegades, per arreglar una partida podien estar una hora discutint, renyint i maleint per veure qui jugava amb qui, i en acabar la partida tots amics.

D'entre els mateixos aficionats que muntaven la partida eixien els jugadors, normalment a la zona del rest jugaven: Jesús "el patricio" (molt passador de pilota), Mateu "el toldaor" (qui creuava les pilotes de banda a banda i sempre volia jugar amb Camilo Olivera o Marta perquè jugaven fort), Lluís "el del Mas d'Arnal", Mariano "el de l'almàssera o el de la pastoreta" (tenia un colp de bragueta molt elegant), el Romet (xicotet però molt brau jugant), Carmelo, Salvador "l'espardenyer", Camilo "olivera" (tenia bon Braç), Victoriano "el faixero", Pepe "capa" (fill), Mateu Rojo, Juanito "el mono", Paquito "carpesa", Camilo Barrachina, Paco "manec", Fredi Pertegaz, Surdo "cameta" (qui tenia una esquerra molt forta) i altres que a més de ser bons aficionats han arribat a jugar com a professionals com José Luis "el colorín", Jesús "el poll", Àngel Bonastre "rogante" (qui tenia gran facilitat per traure les pilotes del rebot) i Blanco Aguilera.

I davant fent de mitgers i ferint: el tio Mateu "el moso" (qui era bon feridor), el tio Quinquiller, el Xai (el pare, qui era capaç, jugant tot sol, de fer front a l'altre equip), el tio Conrado (era molt bon feridor), José Ricart "canonge el forner", Pepe "el patricio", Pepito (el fill del tio Quinquiller), Paco "marta", Miguel "el salinero", Mariano Galan, Salvador "el barrinero", Blanco el faixero (qui tenia molt de braç), el Tarsil, Meljoret (Manjoret), el roig de la dulce, el Xato marrón, Pepe "caldera", el Xai (fill, molt bo ferint, arriban

a jugar com a feridor en partides professionals), Vicent Salavert "reixac" i Pepito "el patricio".

De vegades s'arreglaven partides d'un contra un "un mà a mà" sent Vicent Pallaes qui més participava en elles, en altres ocasions la corda es corria fins al número quatre, deixant una part del terreny de joc més llarga que l'altra amb la finalitat d'equilibrar la partida i fer-la més emocionant.

En el grup d'aficionats hi havia qui no jugava, pot ser per no ser hàbil en la pilota, però d'entre els que no jugaven hi havia qui mai es perdia una partida, allí estaven totes les vesprades el tio Joano "pataques", el tio Capa, el tio Eulogio, Vicent "moneria", Vicent "el pelangre", Pepe Verdevio, Sister "el sastre", els tres germans Aguilera, Pepito "carambola", tots els Salineros, Jose Maria "el curret", Vicent "el meldo", Vicent Carretero, José Maria "tontolin" i Quico "el tordo" d'entre altres, sense oblidar a Vicent "franquet" qui en entrar al recinte revolucionava tot el trinquet, i com no i encara que fa ja molts anys, el iaio d'un dels que subscriuen l'article, Pepe "el caragolet" qui va rebre pilotades en més d'una ocasió.

En atenció a això el trinquet de Bétera a més d'acomplir amb una funció esportiva, feia una funció social i de divertiment, al temps que mantenia viva una de les tradicions més nostres que tenim, o millor dit que teníem, doncs, ja fa uns anys que en passejar per l'albereda un divendres de vesprada o un diumenge de matí, no se senten veus dient: "Va de bo, Val i trenta, quaranta als blaus", ja mai més vorem gent eixir corrent, buscant la pilota que havien llançat fora.

És una llastima que un trinquet quasi centenari com el de Bétera haja desaparegut, però més llastimós és que després de set anys, encara no hi haja hagut una iniciativa pública preocupada per recuperar l'esport més tradicional al nostre poble.

És molt trist vore com les vivències més recents de la nostra vida passen a perdre's en el passat més llunyà mentre que qui té el poder i la decisió per poder evitar-ho, se'n fot de la nostra cultura, el nostre esport, les nostres tradicions i fins i tot la nostra societat.

José Ferrer Carrasco

Enrique Aparisi Ramón